

Bogfinke, *Fringilla coelebs*.

Ret talrig.

Tornirisk, *Carduelis cannabina*.

Almindelig. Ret betydelige Flokke paa Strandengene 20. Oktober 1942.

Rørspurv, *Emberiza schoeniclus*.

Denne er meget talrig og vel den hyppigste af Smaaafuglene i Søen, hvor den navnlig holder til langs med Udløbet.

Gulspurv, *Emberiza citrinella*.

Almindelig.

— — —

Skulde de nuværende Planer om Tørlægningen af Slivso ikke blive realiseret, maa man haabe, at der her i Fremtiden kan blive et Reservat; thi Søen vil utvivlsomt som saadant faa stor Betydning for den sønderjydske Fauna, desuden er den en Skønhedsværdi, som Egnens og de nærmeste Byers Befolkning kan have megen Glæde af.

Danske Fund af Gærdesanger, *Sylvia c. curruca* (L.) som Værtsfugl for Gøg, *Cuculus c. canorus* (L.).

Af A. DEBOIS.

I SEVERIN PETERSEN'S „Vore Sangfugle“, Udg. 1878, og ogsaa i senere Udgaver benytter Forfatteren Navnet Gøgemoder for Gærdesangeren, og han oplyser, „at begge Magerne ruger skiftevis og er meget kærlige saa vel mod deres egne smaa som mod den Gøgeunge, de ofte maa opfostre“. Idet jeg huskede denne Omtale af Gærdesangeren, blev jeg derfor heller ikke særlig forbavset, da jeg for nogle Aar siden efterhaanden fandt 3 Gærdesangerreder med Gøgeunge eller Gøgeæg; men under en Samtale i Aar med Magister LØPPENTHIN, hvor Fundene tilfældigt blev bragt paa Bane, udtalte han sin Forbavselse herover, idet der intet tidligere foreligger om Fund af Gøgeæg hos Gærdesanger her i Landet. Zoologisk Museum ejer saaledes intet Kuld, ligesom der heller ikke i ældre danske Ægsamlinger eksisterer noget dansk Kuld.

Jeg skal derfor kort berette om Fundene: Den $\frac{9}{6}$ 1939 fandt jeg i Kongelunden paa Amager en Gærdesangerrede med 4 nyligt udklækkede Unger. Reden var anbragt i en af de øverste Grenkranse paa en ca. 1,30 m høj Ædelgran og med en solid Gren som Redeunderlag. Jeg iagttog ikke Ungerne nøjere; men da jeg efter 4 à 5 Dages Forløb atter tilsaa Reden, indeholdt den kun een Unge, en Gøgeunge. Den $\frac{21}{6}$ ringmærkede jeg Ungen, der nu var temmelig stor, og den spinkle Gærdesangerrede var efterhaanden trykket fuldstændig flad. Havde den ikke været anbragt paa solidt Underlag, var Ungen uden Tvivl endt paa Jorden.

Den $\frac{1}{7}$ samme Aar fandt jeg ca. 50 m fra den første atter en Gærdesangerrede, denne Gang anbragt i en Grentvege paa en mindre Tjørn, og denne Rede indeholdt 4 Gærdesangeræg og 1 Gøgeæg. Faa Dage efter var Ungerne udklækket og Gøgeungen i Færd med at skubbe de andre ud over Redekanten. Jeg afventede imidlertid ikke Resultatet, men anbragte Gærdesangerungerne — i øvrigt med Held — i Pleje hos en Tornsanger med kun 2 Unger i samme Størrelse. Den $\frac{12}{7}$ ringmærkede jeg Gøgeungen, men har ikke Data for, hvornaar denne eller den tidligere nævnte forlod Reden. Den sidstnævnte Rede havde ligeledes været anbragt paa solidt Underlag og blev ligeledes trykket helt flad af Gøgeungens ikke helt ringe Vægt.

Den $\frac{17}{5}$ 1940 fandt jeg atter i Kongelunden i en mindre, udgaaet Gran en netop færdigbygget Gærdesangerrede, som den $\frac{25}{5}$ indeholdt 3 Gærdesangeræg og 1 Gøgeæg. Uheldigvis var nogle Skovarbejdere beskæftiget der paa Stedet med at oprise Granerne, og da jeg den $\frac{27}{5}$ atter tilsaa Reden, var Redetræets nederste Grene afhugget og Reden blottet — og desværre plyndret af Mennesker eller Skovskade.

Om de 2 Gøgeæg, jeg havde haft Lejlighed til at iagttage, kan jeg oplyse, at de var en Del større end Gærdesangerægene, som de imidlertid lignede paafaldende. Der kan derfor næppe være Tvivl om, at de har været lagt af en speciel „Gærdesangergøg“, hvilken Antagelse yderligere bestyrkes ved, at C. F. CHRISTIANSEN og S. POULSEN hver Sommer i Aarene 1940—43 har fundet Gøgeæg hos Gærdesangere i Kongelunden.

MAKATSCH giver i „Der Brutparasitismus der Kuckucks-

vögel“ en Fremstilling af Gøgens Værtsfugle i Europa, og Gærdesangeren anfører han som funden Værtsfugl i Finland, Sverige og Nederlandene, mens den ikke nævnes under Frankrig, Schweiz eller England. Gennemlæsningen af MAKATSCHEV'S Bog giver tydeligt Indtryk af, at Fund af Gøgeæg hos Gærdesanger hører til Sjældenhederne i Tyskland. Saaledes kendes ingen Fund fra Øst- og Vestprøjsen, Danzig, Hessen, Baden, Württemberg m. fl. Steder, tilsammen meget store Landomraader, hvor Gøgen ellers er lige saa almindelig som andre Steder i Tyskland. Vedrørende Mark Brandenburg udtaler Forfatteren bl. a.: „Als ausgesprochen seltener Wirt kann die Zaungräsmücke gelten, für die nur 5 Fund vorliegen“. Af hans Beskrivelse over Fundene i Schlesien fremgaar, at „Der Reichgräfliche Schaffgotschen Ornithologischen Sammlung“ i Wormsbrunn indeholder tilsammen 173 Gøgeæg fordelt paa 15 Arter Værtsfugle og kun med 1 Fund hos Gærdesanger. Under Pommern omtales Fund paa ialt 64 Gøgeæg, ogsaa fordelt paa 15 Arter Værtsfugle og kun med 1 Fund hos Gærdesanger. Under Provins Sachsen nævnes Gærdesanger ogsaa blandt de sjældne Gøgeværter og med kun 1 Fund. Under Sachsen omtales fra Leipzigegegnen et Fund paa hele 8 Gøgeæg i Gærdesangerreder; men alle Æggene stammer fra samme Hun.

Naar Gærdesangeren er en saa sjælden Gøgevært, maa man undres over, at SEVERIN PETERSEN ikke alene omtaler den som hyppig Plejemoder for Gøgen, men yderligere fremhæver denne Egenskab ved at kalde den for Gøgemoderen. Hans Viden synes imidlertid at stamme fra fejlagtige Overleveringer fra ældre Tid. A. E. BREHM skriver saaledes i „Thierleben“, 1. Udg. 1869, angaaende Gærdesangeren: „Die Eltern brüten wechselseitig und lassen ihre Jungen nie im Stich; auch die ihnen untergeschobenen jungen Kukuke, bei denen sie sehr häufig Pflegeelternstellen vertreten müssen, ziehen sie mit Aufopferung heran“. I de danske Udgaver af BREHM „Dyrenes Liv“, 1871 og 1876, er dette blevet til: „Baade Han og Hun ruger skiftevis, og de ere endog kjærlige Plejeforældre for den Gøgeunge, de tit maa opdrætte blandt deres eget Afkom“. Tilsyneladende stammer SEVERIN PETERSEN'S Viden fra disse Værker, idet Ordlyden har meget tilfælles. Han skriver ganske vist ikke direkte, at Gøgeungen opdrættes blandt Gærdesangerens

eget Afkom; men denne Vending benytter han for Spurvekongens (Løvsangerens) Vedkommende, og han kan saaledes heller ikke her støtte sig til egne Iagttagelser, idet Opdræt af Gøgeunge sammen med Gærdesanger- eller Løvsangerunger — selv i Tilfælde, hvor Gøgeungen muligt manglede Evnen til at kaste Ungerne ud af Reden — ikke vilde kunne finde Sted, naar det drejer sig om saa smaa Unger og Reder som her. I øvrigt nævner MAKATSCH, at Løvsangeren i de allerfleste Tilfælde slet ikke anerkender Gøgens Æg, hvilket blot turde gøre SEVERIN PETERSEN's manglende Kendskab til Gøgeværter mere indlysende.

Hverken BREHM eller andre tyske Forfattere benytter Navnet Gøgemoderen for Gærdesanger. I KJÆRBØLLING's „Danmarks Fugle“, 1852, og „Skandinaviens Fugle“, 1875, benævnes Gærdesangeren med sit nuværende Navn; men det anføres dog, at den ogsaa bl. a. kaldes for Gøgemoderen. Hvorvidt den optræder som Værtsfugl for Gøg, udover hvad Navnet antyder, oplyses der dog intet om. Noget tyder imidlertid paa, at SEVERIN PETERSEN, støttet af A. E. BREHM's levende Beskrivelse af Gærdesangeren som den omsorgsfulde Plejemoder for Gøgen, men uden at ane noget om, hvor fejlagtig Beskrivelsen har været, og hvor sjældent Gærdesangeren optræder som Værtsfugl — ikke mindst i Danmark, har ønsket at fremhæve dens tilsyneladende gode Egenskaber ved at kalde den for Gøgemoderen.

Naar KJÆRBØLLING allerede i 1852 oplyser, at Gærdesangeren ogsaa bærer Navnet Gøgemoderen, tyder jo noget paa, at den i Folkemunde har været Bærer af dette Navn; men hvorfor det netop er faldet paa Gærdesangeren, kan vel kun den ældre Litteratur give et Fingerpeg om.

I et ældre Værk, „Den almindelige Natur-Historie“ af VALMONT DE BOMARE, oversat af Professor H. VON APHELEN i 1768, træffer vi allerede paa Ordet Gøgemoder, idet der anføres: „Giøge-Moder, (fauvette, motacilla) Er en meget liden Fugl, bekjendt af den Sangs velklingende Lyd: man skielner deraf mange Slags, nemlig den brune, rødblakke, gulbrune, med det sorte Hoved, og Giøgemoderen af adskillige Farver“. Fuglene er beskrevet paa en Maade, der gør det vanskeligt at sige, hvilke Arter det drejer sig om, men noget tyder paa,

at den brune Gøgemoder er Tornsangeren. Derimod er der ikke Tvivl om, at Gøgemoderen med det sorte Hoved, ogsaa betegnet som *atri capilla*, er Munken. Selve Ordet Gøgemoder viser sig imidlertid ikke at stamme fra Fransk, idet man leder forgæves efter det i den franske Originaludgave fra 1764, hvori den brune og Gøgemoderen med det sorte Hoved henholdsvis saaledes hedder *la fauvette brune* og *la fauvette à tête noire*. Ikke uinteressant tilføjer VON APHELEN for egen Regning om de her anførte Gøgemødre: „Denne Fugl holdes for at være Giøgens Pleyemoder frem for de andre smaa Fugle, hvorom er talt under Giøg“ (Musvit, Graasisken og Tommeliden).

„Dansk Ordbog“ udgivet af Videnskabernes Selskab i 1802 — den ældste eksisterende danske Ordbog — nævner følgende om Gøg: „Gjøg. En vel bekiendt Skovfugl, der er af Størrelse som en Due, og lader sig høre fra Foraaret til Midsommer, da den drager bort for at yngle“, og dernæst: „Giøgemoder(en). En liden Fugl som altid følges med Giøgen, og menes at udlægge dens Unger og opklække dem“. Her er Gøgemoderen altsaa blot den lille Fugl, som menes at udruge og opelske Gøgens Unger, mens Kendskabet til Gøgen som Ynglefugl her i Landet synes negativt.

FREDERIK CHRISTIAN KIELSEN oplyser i sin „Naturhistorie for hver Mand“ i 1809, at Gøgen lægger sine Æg hos insektædende Fugle, „især af Vipstjerteslægten, og af disse fortrinligen Græssmutter og Rødkjælkens“. Gærdesanger kaldes for Græssmutte Vipstjert (*Motacilla Curruca*), og det anføres, at den ogsaa kaldes for Gjøgemoder, og at den i sin Rede „ofte maae optage et af Gjøgens Æg“.

„Dansk Ordbog“ fra 1859 oplyser: „En Fugl som saaledes ofte udruger Giøgens Unger, er Græssmutteren (*Motacilla hippolais*) som derfor ogsaa kaldes Giøgemoderen“. Baade Havesanger og Gulbug har imidlertid været Bærere af Navnet *Motacilla hippolais*, men der hentydes formentlig her til Havesangeren, idet Gulbug kun i et enkelt Tilfælde kendes som Værtsfugl for Gøg her i Landet (D. O. F. T. 1910, pag. 136).

Navnet Gøgemoder er uden Tvivl af meget gammel Oprindelse og formentlig Almuens Betegnelse for den Fugl, man saa opmadede Gøgens Unge. Ordet kan, som man vil se, henføres til Sylvierne, mens der hersker Uklarhed om, hvilken af dem

der er den rette Bærer af det. Mærkeligt maa det imidlertid synes, at man aldrig ser Navnet hæftet paa den i tidligere Tid for Danmark mest almindelige Gøgevært — Tornsangeren. Interessant nok har man i Tyskland et med Gøgemoder nærbeslægtet Ord, „Kuckucksamme“, og det er betegnende nok Tornsangeren, som er Bærer af det, selv om muligt andre Sylvier undertiden kan have været kaldt saaledes. HUGO SUOLAHTI skriver i „Die deutschen Vogelnamen“ fra 1909 under Tornsangeren følgende: „Der Ausdruck Kuckucksamme, welchen man manchmal den Grasmücken beilegt, scheint besonders der Dorngrasmücke zu gehören“, men anfører dog intet om Navnet under Beskrivelsen af de øvrige Sylvier, heller ikke under Gærdesangeren. NAUMANN omtaler i 1822 ogsaa Tornsangeren som „Kuckucksammer“*).

At Navnet herhjemme falder paa en Fugl, der ikke inden for Landets egne Grænser kendes som Værtsfugl for Gøg, er paafaldende, idet et Ord som Gøgemoder jo netop maa dække over noget karakteristisk hos Fuglen, som bærer det; men Sandsynligheden taler derfor ogsaa for, at en Forveksling mellem Gærdesangeren og den almindelige Gøgevært, Tornsangeren, har fundet Sted. I vore Dage kan selv temmelig fuglekyndige Folk forveksle Gærdesanger med Tornsanger, idet begge Fugle af Udseende har meget tilfælles og ofte yngler paa samme Steder, og saa meget lettere maa Forvekslingen have kunnet finde Sted i ældre Tid, hvor Folk i Almindelighed vel næppe har gjort særlig meget for at skelne Sylvierne fra hverandre.

KIELSEN skriver om Gærdesangeren, „at den synger behagelig og flyver, i det den synger, ofte en Strækning op i Veiret“ — noget som passer glimrende paa Tornsangeren, men ikke paa Gærdesangeren. Derimod skriver han om Tornsangeren, som han kalder for Graa Vipstjert (*Motacilla Sylvia*), foruden at ogsaa den flyver i Vejret under Sangen, „at naar den synger, sidder den gjerne i Toppen af en Green, og lader til sildig ud paa Aftenen sin behagelige Sang høre, der bestaar af mangfoldige Stropher, men tillige er saa svag, at man maa

*) „Kuckucksammer“, der maa oversættes som „Gøgeværling“, er uden Tvivl en Trykfejl, som gaar igen under Beskrivelsen af Tornsangeren i NAUMANN'S „Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas“, Bd. 2. 1897; men i Index til Udg. 1897 anføres den rigtigt som „Kuckucksamme“.

staae nærved for at kunne høre den ret“, altsaa i Virkeligheden en Beskrivelse af Sangen hos Gærdesanger. KIELSEN synes saaledes at gøre sig skyldig i Forveksling af de to Fugle, og naar han derfor benævner Gærdesangeren som Gøgemoder, men overhovedet intet nævner om, at Tornsangeren er Plejemoder for Gøgen, er det sandsynligt, at det faktisk ved en fejl Beskrivelse af de to Fugle blev Gærdesangeren, som paa Tornsangerens Bekostning blev Bærer af Navnet Gøgemoder.

CHARLES TEILMANN udgav i 1823 en Bog med Titlen „Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle“, hvori han baade beskriver Havesanger, Munk og Gærdesanger, mens Tornsangeren ikke omtales. Gærdesangeren, som han kun benævner som Græssmutte (*Sylvia Curruca*, Bec fin Babillard), beskriver han som: „Issen graa, Mellem Øie og Næb indtil over Øret mørkegraat. Nakke og Overdeel graabrun. Bryst og Sider hviid, med rødlig Skjær. Underdeelen hviid“. Forfatteren, der i sit Forord oplyser, at han paa meget faa Fugle nær selv har skudt og beskrevet de forskellige Fugle efter Naturen, synes i Virkeligheden i Stedet for Gærdesangeren at have beskrevet en Tornsanger, idet det rødlige Skær paa Bryst og Sider ikke forekommer hos Gærdesanger, men netop hos Tornsanger.

I KJÆRBØLLING'S „Skandinaviens Fugle“ henledes Opmærksomheden paa, at FISCHER i „Iagttagelser over Danmarks Fugle“ (Naturh. Tidsskr. 3. R., 2. B., 1863—64, p. 5) benævner *Sylvia cineria* som Tornsanger, mens han i „Fortsatte Iagttagelser over Danmarks Fugle“ (l. c., 6. Bd., 1869—70, p. 123) og i „Anden Fortsættelse af Iagttagelser over Danmarks Fugle“ (l. c., 8. Bd., 1872—73, p. 465) betegner Tornsangeren med Gærdesangerens Navn, *Sylvia curruca*.

Sluttelig skal det omtales, uden at det velsagtens kan tillægges større Betydning, at de her i Landet ynglende Sylvier alle nævnes i A. BREHM'S „Dyrenes Liv“, Udg. 1907, med Undtagelse af Tornsangeren, som slet ikke berøres.

Uklarhed har der tilsyneladende hersket inden for den danske Fuglelitteratur med Hensyn til Adskillelsen mellem Gærdesanger og Tornsanger, og meget taler for, at man i Folkemunde har hentydet til Tornsangeren, naar man talte om Gøgemoderen, som i Fuglelitteraturen ved Fejltagelser blev byttet om til at være Gærdesangeren.

Litteraturliste.

- DE BOMARE, M. VALMONT: Dictionnaire D'Histoire Naturelle, Tome Second, Paris 1764/65.
- : Den almindelige Natur-Historie, III Tome, G—H, oversat af H. VON APHELEN, København 1768.
- BREHM: Illustrirtes Thierleben, bearbeitet von FRIEDRICH SCHÖDLER, Hildburghausen 1869.
- BREHM, A. E.: Dyrenes Liv, oversat af P. MARIAGER, København 1871.
- : Dyrenes Liv, 2' Udg., oversat af P. MARIAGER, København 1876.
- : Dyrenes Liv ved J. O. BØVING-PETERSEN, København 1907.
- KIELSEN, FREDERIK CHRISTIAN: Naturhistorie for hver Mand, København 1809.
- KJÆRBØLLING, N.: Danmarks Fugle, København 1852.
- : Skandinaviens Fugle ved JONAS COLLIN, København 1875/77.
- MAKATSCH, WOLFGANG: Der Brutparasitismus der Kuckucksvögel, 1937.
- NAUMANN, JOHANN ANDREAS: Naturgeschichte der Vögel Deutschlands, 2' und 5' Theil, Leipzig 1822/26.
- PETERSEN, SEVERIN: Vore Sangfugle, 1' Udg., København 1878.
- SUOLATHI, HUGO: Die deutschen Vogelnamen, Strassburg 1909.
- TEILMANN, CHARLES: Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle, Ribe 1823.

Instinkt og Artskarakter hos Fugle.

Af S. E. POULSEN.

Nærværende Artikel fremkommer som et Bidrag til Forstaaelse af Fuglenes psykiske Egenskaber og beskæftiger sig hovedsagelig med Iagttagelser af fangne Fugle.

Iagttagelser og Forsøg med fangne Fugle er et værdifuldt og uundværligt Led til Forstaaelse af Fuglenes psykiske Egenskaber, ikke mindst fordi man her kan gentage Forsøg og Iagttagelser under en Kontrol, der i Almindelighed er uigennemførlig i Naturen.

Vil man studere Fuglenes Psyke i Fangenskab, er det imidlertid af afgørende Betydning, at man er fortrolig med Fuglenes specielle Artskarakterer, der som oftest er uforklarlige. Det er af samme Vigtighed, at man har det fornødne Kendskab til de Faktorer, der tit i Fangenskab spiller forstyrrende ind med Hensyn til Fuglenes Opførsel. Manglende Indsigt i nævnte Henseende vil let faa Iagttageren til at fortabe sig i